

РЕЦЕНЗИЯ

**от доц. д-р Елена Савова,
Департамент „Романистика и германистика“,
Нов български университет,
1.3. Педагогика на обучението по немски език,
за придобиване на образователната и научна степен „доктор“
в област на висше образование 1. Педагогически науки,
професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по...
(05.07.03. Методика на обучението по гръцки език)
с кандидат
Калин Костадинов Василев**

Представеният дисертационен труд е озаглавен „Фразеологизмите в обучението по съвременен гръцки език за българи“. Той е в обем от 454 страници, от които 157 страници основен текст и се състои от увод, три глави, заключение, библиография и 21 приложения.

1. Значимост на изследвания проблем в научно и научно-приложно отношение

Изборът на тема на дисертационния труд и самата разработка показват, че теорията и практиката на обучението по чужд език се съобразяват както с единните постановки на общата методика, така и с частните методики, които отразяват спецификата на конкретния език. В случая изследователският интерес е ориентиран към една особеност на съвременния гръцки език, която може би го отличава от повечето изучавани у нас езици – сравнително високата честотност на употреба на фразеологичните словосъчетания в ежедневието на общуване и в книжовния език. В тази връзка дисертационният труд поставя въпросите за необходимостта и начините, свързани с преподаване и усвояване на фразеологични съчетания в обучението по гръцки език за българи. На фона на сравнително малкото публикации, посветени на фразеологичните съчетания на чужди езици (предимно в съпоставителен, а не толкова в методико-дидактически план), изследването на Калин Василев е навременно и много актуално.

2. Цели и задачи на дисертационния труд

В съответствие с очертаната необходимост от проучване и създаване на условия за успешно развиване на фразеологичната компетентност у българи, изучаващи гръцки език, е поставена и основната цел на дисертационния труд: „да се разработи методически модел за ефективно усвояване на фразеологизми и констатиране на ефективността му на ниво В1-В2 на владеене на новогръцки език“. Изпълнението ѝ изисква проучване и разработване на проблема в теоретичен, емпиричен и методически аспект – дейности, които в рамките на дисертационния труд са добре планирани и логически структурирани и са залегнали в ясно формулираните и подчинени на целта задачи. Сред задачите би могла да бъде включена и дейността „пилотиране“ на „методическия модел“ „в контролирани експериментални учебни среди от няколко университета в България“, която всъщност е заявена като цел на изследването.

3. Съответствие на избраната методология и методика на изследване с поставената цел и задачи на дисертационния труд

Методите на изследването - теоретичен анализ на проблематиката в лингвистичен и методически аспект, емпирично проучване на свързани с нея практически въпроси, както и експериментиране на специално разработен комплекс от дейности за развиване на фразеологичната компетентност (с традиционен за подобни разработки експериментален дизайн и подложени на статистически и на качествен анализ резултати) – съответстват на поставените цели и задачи. Сред необявените в текста на дисертационния труд, но значими за изследването методи могат да бъдат посочени и базираният върху корпус от текстове структурен лингвистичен анализ и анализът на учебни комплекси по съвременен гръцки език. Двата анализа са фокусирани върху фразеологичните съчетания и се използват при подбора на езиков материал и съответно на учебно съдържание при разработване на експерименталната част.

4. Степен на познаване на състоянието на проблема и съответствие на използваната литература

В теоретичния анализ се разглеждат фразеологичните словосъчетания в лингвистичен, психологически, психолингвистичен и методически аспект. Докторантът показва много добро познаване на проблематиката и на основните концепции, като се основава на значими за съответната научна област източници. Теоретичният анализ е използван целенасочено за изясняване на работни понятия и за вземане на обосновани решения за целите на експерименталната част (напр. свързани с избор на методическа

концепция или отказ от такава). Представянето на използваните в изследването науки и научни области би могло да бъде по-кратко и стегнато.

Особено задълбочен и прецизен е теоретичният анализ на фразеологизмите от лингвистична гледна точка. Той свидетелства за стремеж към прецизност в разграничаването и употребата на терминологията и към изясняване на съдържанието ѝ, представя класификации на фразеологизмите според традиционните критерии – семантика и синтактична структура. В рамките на тези класификации се представят и съпоставят различни модели и подходи. В параграфа, озаглавен „Методически основи“, се прави опит, на базата на дескрипторите на Общата европейска езикова рамка, да се определи частта от конструкта „комуникативна компетентност“, която е свързана с фразеологичните словосъчетания. Това е много важна, но и трудна задача, защото владенето и използването на фразеологичните словосъчетания следва да се опише на пресечната точка между рецептивните и продуктивните умения, лексикалната компетентност, социолингвистичната, прагматичната и социокултурната компетентност. Дисертантът се е справил добре, като е дефинирал общата комуникативна компетентност на избраните от него за целите на изследването нива В1 и В2, рецептивната компетентност (четене) и лексикалната компетентност. В представянето отсъстват свързаните помежду си социолингвистична, социокултурна и прагматична компетентност, за които в Общата европейска езикова рамка има дескриптори (макар и не подробни) и в които се отделя място и на фразеологичните словосъчетания (параграфи 5.2.2. и 5.2.2.3). Предложена е дефиниция на термина „фразеологична компетентност“. Тъй като дефиниции и разширени определения на понятието са правени и в публикации на други автори на английски и други езици – би било добре дисертантът да вземе отношение по част от тях.

В логично продължение на темата за фразеологичната компетентност много добре е разработена проблематиката за методите. Калин Василев коректно използва понятието „метод“ в тесен и в широк смисъл. В тесен смисъл той се спира на методите на преподаване на лексикални знания, като представя актуалните схващания за избора и обема на лексикалните единици (фразеологичните съчетания), за етапите и процедурите на усвояването им (стр. 40 и сл.). Особено ценни са разсъжденията, основани на гръцки автори (Анастасиади-Симеониди и Ефтимииу и Мицис) за преподаване на фразеологични и идиоматични словосъчетания. Историческият преглед на методите на обучение (в широк смисъл) е доста подробен, но изпълнява своята функция в дисертационния труд – а именно, да се обоснове, че преподаването на фразеологични словосъчетания не може да се обвърже само с един от методите.

Разглеждането на фразеологичната компетентност от психолингвистична гледна точка е много важно за целите на изследването. Предметът и обектът на психолингвистиката са очертани подробно. Добре е обоснован изборът на дялове от психолингвистиката, засягащи рецептивното боравене с фразеологични съчетания, а именно разбирането и усвояването на езика. Той оправдано стеснява фокуса на изследването. Особено значима е концепцията на Симонидис за усвояване и използване на фразеологичните съчетания като цялостни езикови и ментални структури. Тук би било добре да се дефинира по-ясно използваният по-надолу в теоретичния анализ, в изводите и в експерименталната част термин „мисловен речник“ (или, с друго обозначение, „ментален лексикон“), на фона на съответния модел в психолингвистиката.

Теоретичният анализ логично продължава с фокус върху проблематиката за разбирането на фразеологизмите от гледна точка на когнитивната психология¹. Представят се много интересните и продуктивни за изследването синтетични и несинтетични психологически модели на преработване на „стереотипни изрази», които съдържат в себе си и важните за темата концепции за мисловния речник, за „репродуктивността“ и „фразеологичния ключ“ (idiom key).

В дисертацията основните етапи и елементи на разбирането на фразеологични съчетания са взети – макар и не винаги експлицитно - под внимание. Изследването е съсредоточено върху активиране на рецептивните лексикални знания и на мисловния речник на ниво „лексикален достъп“, установяване на синтактична и семантична свързаност в изречението и репродуктивно боравене с фразеологизмите – в контекст и извън контекст.

Основаните на теоретичния анализ изводи относно необходимостта и начините, свързани с изграждане на фразеологична компетентност у възрастни учещи, представляват добър преход към втора глава.

Втора глава е посветена на предпоставките за създаване на методически модел за развиване на фразеологична компетентност. За една от тях се приема ексцерпирането на фразеологизми на базата на корпус от художествени произведения от съвременната гръцка литература и от използвани в България учебни комплекси по съвременен гръцки език. Ексцерпирането служи за определяне на набор от фразеологични единици за целите на констатиращ експеримент и за създаване на модел за развиване на фразеологичната компетентност. Въпреки че се използва само в констатация

¹ В текста на стр. 62 изразът е „гностичната психология“, но явно се има предвид „когнитивна психология“.

експеримент, изследването на корпуса от художествени произведения заслужава внимание не на последно място заради внушителния обем от фразеологизми, задълбочения и прецизен анализ и интересните резултати. Резултатите са представени в 6 приложения (16 - 21) на 205 страници. В таблици са посочени структурният модел, речниковата статия от едноезичен гръцки речник, преводният еквивалент и буквалният превод на български език, като преводите до голяма степен са дело на самия дисертант. Не по-малко интересен и значим е корпусният анализ, ориентиран към фразеологизмите, извлечени от 4 учебни комплекса. Тук вече присъства очакваната и в предходния анализ на художествените творби, класификация на фразеологизмите – по релевантни за чуждоезиковото обучение критерии. Особено ценно е установяването на честотност на фразеологичните съчетания, както и техните съвпадения в учебните комплекси. Резултатите са представени много ясно и прегледно в Приложение 1. Направена е съпоставка между фразеологичните съчетания, ексцерпирани в художествените произведения (т.е. в автентичната реч) и в учебните комплекси, открити са – макар и немного на фона на стотиците примери – общи и за двата контекста езикови единици. Обсъждат се критично и начинът на въвеждане на фразеологичните съчетания в учебните комплекси – във и извън контекст, уместността на въвеждането им за съответното ниво на обучение, както и наличието или отсъствието на достатъчно упражнения за развиване на фразеологичната компетентност. Изводите се използват целенасочено за изпълнение на експерименталната част.

5. Наличие на обоснован и разработен теоретичен модел на изследването

Последната част на втора глава е посветена на т. нар. „методически модел“ за изграждане на фразеологичната компетентност, чиято ефективност ще се изпробва в развиващ експеримент. Очевидно той се гради до голяма степен на резултатите от теоретичния и от корпусния анализ, които свидетелстват за необходимост от включване на повече фразеологични словосъчетания в учебното съдържание и за повече задачи и упражнения. Предвид съсредоточаването на изследването върху рецептивното боравене с фразеологизмите (при четене – стр. 58), този аспект на фразеологичната компетентност би могъл да бъде представен и в рамките на един по-цялостен психолингвистичен модел на разбирането при четене.

На тази основа, при представяне на „модела за усвояване на фразеологизми“, разработен за целта на дисертационния труд, би могло да се обясни по-експлицитно връзката на отделните модули, задачи и упражнения за обучение със свойствата на процеса на разбиране на фразеологичните съчетания, от една страна (синтетично и

несинтетично, в контекст и извън контекст), на самите фразеологични съчетания, от друга (прозрачност, идиоматичност, образност, метафоричност, формални белези, като рими, повторения, необичайни семантични и синтактични връзки) и с комуникативната компетентност на учещите. Все пак различните видове задачи, включени в изграждения от докторанта модел, в значителна степен отчитат тези свойства. Би било добре, да се представят и отделните модули с тяхната функция в поетапното изграждане на фразеологичната компетентност у възрастните учещи.

6. Събиране и анализиране на емпиричните данни

Експерименталният дизайн за изпробване на ефективността от прилагането на модела е разработен според правилата на педагогическите изследвания, обоснован е добре и е представен нагледно на стр. 88. Етапите на емпиричното изследване са разработени в логична връзка и последователност, като всеки следващ се основава на резултатите от предходните. Анкетните проучвания използват добре конструирани полустандартизирани въпросници, в тях участва впечатляващ брой (53) учещи новогръцки език във филологически и нефилологически специалности на нива В1 и В2 в четири български университета, както и техните преподаватели. Данните от анкетите и от констатиращия експеримент установяват субективно преценената и обективно установената необходимост от развиване на фразеологична компетентност. Те се вземат предвид при провеждане на развиващия експеримент.

Квалитативният анализ на данните за изпълнение на задачите в трите части на експеримента показва обективност, задълбоченост и способност за интерпретация, особено по отношение на затрудненията и грешките на изследваните лица при изпълнението на задачите. В това се състои един от приносите на дисертационния труд за методиката на обучение по съвременен гръцки език като чужд. Анализът оставя обаче и впечатлението, че обучението в развиващия експеримент се гради предимно върху повторението на едни и същи фразеологични единици в различни типове задачи и в различен контекст (или извън контекст), а основни мисловни операции, които се тренират, са догадката (случайна или обоснована) и възпроизвеждането. При конструирането и анализа на развиващия експеримент би могло да се обърне повече внимание на видовете помощни опори и логически операции при обоснованата догадка (напр. сигнали от контекста, илюстрация, причинно-следствени връзки и др.).

Данните са подложени на прецизен статистически анализ, чийто резултати са онагледени подробно в Приложение 15. Те показват разлика при експерименталната (ЕГ) и контролната група (КГ) още на изходното ниво, но и по-голям напредък в развиването на фразеологична компетентност при ЕГ в сравнение с КГ. По този начин

убедително доказват учебния ефект от приложените задачи в развиващия експеримент, което потвърждава и хипотезата на изследването.

Дисертационният труд е много добре оформен. Анализите във всички части на дисертацията са илюстрирани със стотици примери за фразеологични съчетания на български и гръцки език. Тези на гръцки език са преведени на български, както с преводния еквивалент, така и буквално (за да се отрази степента на идиоматизация и за да се обяснят по-добре някои психолингвистични процеси на възприемането им).

Списъкът с използвана литература включва 64 книги и статии, 7 интернет-източника, 8 заглавия на справочна литература, 6 художествени произведения и 7 заглавия на учебници/учебни комплекси. Източниците са цитирани коректно.

7. Приноси на дисертационния труд:

Изследването насочва вниманието на преподаватели и специалисти върху важен за методиката и неразработен до момента проблем. То дава принос в изясняване на мястото и значимостта на фразеологизмите в съвременния гръцки език от гледна точка на изучаването му като чужд език.

Дисертационният труд съдържа внушителен по обем ексцерпиран, анализиран и класифициран материал. Прегледани са неизследвани до момента (във фокуса на представената разработка) текстове от художествена литература и учебни комплекси по новогръцки език. Анализът на извлечените от тях фразеологични словосъчетания дава принос както за съпоставителното езикознание и лексикографията, така и добра основа за съставяне на задачи и упражнения за развиване на фразеологична компетентност на различни нива на изучаване на гръцки език.

Резултатите от експерименталното изследване са ценен източник на информация, езиков материал и идеи за преподаватели и експерти по съвременен гръцки език. Разработените от докторанта тестови задачи и обучаващи модули могат да се използват като добра основа за създаване на учебни материали и дейности в обучението по съвременен гръцки и по други езици.

Авторефератът е много стегнат и прегледен и отразява съдържанието на дисертационния труд. Изтъкнатите в края приноси могат да се приемат, с уточнението, че посоченото като принос 3. дефиниране на фразеологичната компетентност е правено в методически публикации на английски и други езици.

8. Публикации по темата на дисертационния труд

По темата на дисертацията са публикувани пет статии в рецензирани сборници и годишници, издадени от Нов български университет, както и в реферираното

национално научно периодично издание сп. „Чуждоезиково обучение“. Този факт свидетелства за ангажираността на докторанта с избраната проблематика, както и за доброто ниво на публикациите му.

9. Лични качества на докторанта

Познавам Калин Василев във връзка с неговото обучение като докторант на самостоятелна подготовка в ДП „Методика на обучението по съвременни езици“. Той прави впечатление със своя целенасочен и систематичен подход към научните си задачи. Трайните му интереси към филологията, към проблемите на превода и на методиката на преподаване на съвременен гръцки език, са засвидетелствани и от грамотата му за есе, издадена от Гръцката фондация за култура, както и от членството му в клуб „Млад преводач“ и в Дружеството на неоелинистите в България.

10. Заключение

Представената разработка свидетелства за задълбочените познания на докторанта в избраната от него научна област. Тя показва уменията му за теоретичен анализ и синтез, за изследване на лингвистични явления и за провеждане на експериментални проучвания в областта на методиката на чуждоезиковото обучение.

Качествата на дисертационния труд ми дават основание да предложа, на Калин Василев да бъде присъдена образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.3. Педагогика на обучението по... и научна специалност 05.07.03. Методика на обучението по гръцки език.

София, 11.10.2017 г.

/Елена Савова/